

MIGRATIEMAATSCHAPPIJ

20 stemmen over samenleven in diversiteit

MILICA PETROVIC, FONS RAVIJTS, ELS ROGER (red.)

acco

Migratiemaatschappij

20 STEMMEN OVER SAMENLEVEN IN
DIVERSITEIT

Milica Petrovic, Fons Ravijts en Els Roger (red.)

Acco Leuven / Den Haag

Deze publicatie kwam tot stand op initiatief van Kruispunt Migratie-Integratie
vzw, expertisecentrum voor Vlaanderen-Brussel.

www.kruispuntmi.be

Eerste druk: 2014

Gepubliceerd door

Uitgeverij Acco, Blijde Inkomststraat 22, 3000 Leuven, België
E-mail: uitgeverij@acco.be – Website: www.uitgeverijacco.be

Voor Nederland:

Acco Nederland, Westvlietweg 67 F, 2495 AA Den Haag, Nederland
E-mail: info@uitgeverijacco.nl – Website: www.uitgeverijacco.nl

Omslagontwerp: Amira Daoudi, amiradaoudi.com

© 2014 by Acco (Academische Coöperatieve Vennootschap cvba), Leuven (België)
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door
middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
No part of this book may be reproduced in any form, by mimeograph, film or any
other means without permission in writing from the publisher.

INHOUD

Woord vooraf	
De migratiemaatschappij: een kantelpunt	7
<i>Milica Petrovic, Fons Ravijts en Els Roger</i>	
Migratie becijferen: droge koek?	11
<i>Ina Vandenberghe</i>	
Er is geen postkantoor in de hemel	29
.....	
<i>Maria Arredondo en Sam Mampaey</i>	
Superdiversiteit als nieuwe realiteit	
Oog voor veranderende integratiedynamieken	33
<i>Dirk Geldof</i>	
Allemaal Genkenaar	51
.....	
<i>Ahmet Arkan</i>	
Laten we van elkaar leren	57
.....	
<i>Nadina Raysa</i>	
Integratie, diversiteit en inburgering in cijfers gevat	61
<i>Gerlinde Doyen en Jo Noppe</i>	
Het voorbeeld van de ervaring	75
.....	
<i>Oscar Gonzalez</i>	
Toeleder zijn is een roeping	79
.....	
<i>Zirak Qayoum</i>	

Participatie van niet-Europese immigranten op de Belgische arbeidsmarkt	83
<i>Vincent Corluy en Ninke Mussche</i>	
‘De jongeren zijn absoluut niet bezig met integratie’	105
<i>Mohamed Chakkar</i>	
Echte integratie kost tijd	111
<i>Darius Mihai</i>	
Mind the gap	
Ongelijke toegang tot communicatie: de motor voor een verdeelde samenleving	117
<i>Joris Michielsen en Pascal Rilloy</i>	
Altijd op zoek naar concrete oplossingen	135
<i>Philippe Scherpereel</i>	
‘Driss kan zich hier thuis voelen’ en andere mythes	
Herinnering en identiteit	139
<i>Norah Karrouche</i>	
De Brusselaar die geen Albanees wil zijn	149
<i>Bleri Lleshi</i>	
De kleuren van mijn geschiedenis	153
<i>Zehra Karademir</i>	
Wie zijn de twintig stemmen in dit boek?	157

WOORD VOORAF

DE MIGRATIEMAATSCHAPPIJ: EEN KANTELPUNT

Milica Petrovic, Fons Ravijts en Els Roger

In 2014 vieren we vijftig jaar arbeidsmigratie in België. Het Vlaamse inburgeringsbeleid blaast tien kaarsjes uit. En dit jaar wordt de Vlaamse integratie- en inburgeringssector in een Vlaams Agentschap ondergebracht. We staan vandaag ook op een kantelpunt. Diversiteit is in onze samenleving de algemene norm geworden. Ongeveer twee miljoen mensen in België hebben een migratieachtergrond. In Antwerpen en Brussel maken ze zowat de helft van de inwoners uit. In andere steden en verstedelijkte regio's is een kwart van de mensen van buitenlandse origine. Ook in de meer landelijke gebieden groeit de diversiteit.

We kunnen er niet meer omheen: we leven in een migratiemaatschappij.

De maatschappelijke veranderingen die daaruit voortvloeien, laten niemand onberoerd. Op de bus, aan de keukentafel, bij de koffieautomaat, in de media en in de politiek praten mensen vooral over 'wij' versus 'zij'. En vergeten ze dat 'zij' soms al drie generaties bij het 'wij' horen. Anderzijds vallen mensen met vreemde roots opvallend vaker uit de boot in het onderwijs en op de arbeidsmarkt.

Veranderingen brengen weerstanden met zich mee – zeker wanneer ze in sneltempo plaatsvinden en overheden niet snel of adequaat reageren. Wanneer een algemeen gemeenschapsgevoel ontbreekt, klampen mensen zich vaak vast aan meer beperkte identiteitsvormen zoals taal en nationaliteit.

De 'verjaardagen' in onze migratie- en integratiegeschiedenis, de demografische evolutie, en de regeringwissels die er in 2014 aankomen, zijn voor het Kruispunt Migratie-Integratie de aanleiding om in dit boek een aantal toekomstvisies te verzamelen.

De vragen voor de toekomst zijn niet gering. Zal het huidige integratie- en inburgeringsbeleid opgewassen zijn tegen de structurele uitdagingen waar meer en meer mensen mee te maken krijgen: armoede, werkloosheid, schooluitval en discriminatie? Hoe gaan we om met de alarmerende cijfers op deze terreinen? Wat is de waarde van sociale grondrechten? Is het voldoende te zeggen dat het integratiebeleid er 'voor iedereen' is – en wat houdt 'integreren' eigenlijk concreet in, vooral op lange termijn? Blijven we nog praten over migranten of *allochtonen* als mensen hier zijn geboren en getogen?

In tijden van superdiversiteit is één ding zeker: dé migrant of migrantengemeenschap bestaat niet, en een 'one-size-fits-all' integratiebeleid werkt niet. Omgaan met de gevolgen van migratie is een blijvende en almaar complexere opdracht voor de samenleving, voor de maatschappelijke organisaties en voorzieningen, en voor het beleid. Samenleven in een diverse en veranderlijke gemeenschap is een permanente oefening in democratie. Onze samenleving is zoekende. Naar nieuwe begrippen, naar nieuwe aanpakken. Intussen zijn publieke en politieke debatten vaak gebaseerd op veronderstellingen, stereotypes en vooral: op weinig feiten.

Migratiemaatschappij vertrekt wél van feiten, en van concrete ervaringen. Het geeft het relaas van denkers en doeners. Want in het heden liggen de sporen naar de toekomst. De samenleving van morgen wordt gebouwd op de inzichten en ervaringen van vandaag.

U vindt in dit boek twintig stemmen over samenleven in diversiteit, in twee soorten bijdragen. Enerzijds beschouwende teksten van specialisten uit verschillende disciplines, die u een blik gunnen in de beschikbare cijfers inzake migratie, integratie en inburgering, en die verhelderende analyses van maatschappelijke tendensen tekenen. Anderzijds interviews met bevoorrechte getuigen 'uit het veld', die u tonen hoe ze aan nieuwe manieren van samenleven werken, en die vertellen hoe zij de toekomst zien en de kansen die ze biedt.

Migratiemaatschappij verzamelt zo een aantal visies op het samenleven in diversiteit. Het heeft niet de ambitie om een alomvattend analyse te bieden. Wel om verder richting te geven en nuance aan te reiken aan toekomstig beleid en debat. Om, voorbij loze begrippendiscussies, te zoeken naar waar het echt om draait: welke concrete toekomstscenarió's tekenen zich af? En hoe bouwen we verder aan een succesvolle samenleving?

In dit boek kunt u zich verder verdiepen in thema's die u vertrouwd zijn en u boeien. Maar we hopen ook dat sommige bijdragen u zullen verrassen. Zoals we doeners en denkers aan het woord laten, willen wij ook andere doeners en denkers aanspreken. Migratie en diversiteit zijn een feit in onze maatschappij, maar hoe we ermee omgaan blijft een voortdurende zoektocht.

MIGRATIE BECIJFEREN: DROGE KOEK?

Ina Vandenberghe

Een stuk over migratiecijfers: dat klinkt als droge koek. Cijfers tonen niet de vele verhalen en situaties die achter de cijfers schuilgaan. En laat het net die verhalen van migranten zijn die beklijven. Het verhaal van een vluchteling, iemand die zijn of haar partner (niet) kan laten overkomen, een gedwongen terugkeer ... Dergelijke verhalen geven migratie een gezicht. Het is dan ook begrijpelijk dat individuele (schrijvende) migratiesituaties regelmatig uitgebreid het nieuws halen en het publieke debat doen opflakkeren. Het gevaar daarbij is dat bepaalde fenomenen worden uitvergroot en andere ondergesneeuwd raken. Perceptie en realiteit gaan dan hun eigen weg.

Voor dit stuk werd gevraagd abstractie te maken van die verhalen, en de migratierealiteit te vatten in begrijpbare cijfers¹. Ook dat is natuurlijk eenzijdig en niet zonder gevaar: cijfers worden niet zelden bewust en onbewust misbruikt of mis gebruikt. Daarom moeten we ze kritisch benaderen en ons bewust zijn van de (methodologische) achtergrond en beperkingen ervan.

Zelfs met die belangrijke nuance is het belang van statistische data voor het beleid ontegensprekelijk. De becijfering van migratie in zijn verschillende gedaantes kan de realiteit immers mee in kaart brengen. Dat is een absolute voorwaarde om de vinger te kunnen leggen op de grote uitdagingen waar de huidige en volgende generaties beleidsmakers tegen aankijken.

BELGIË: EEN IMMIGRATIELAND

Een groeiende Belgische bevolking door migratie

De totale Belgische bevolking, dat wil zeggen alle Belgen en vreemdelingen die wettig in België wonen, nam in 2011 toe met niet minder dan 85.000 inwoners. Die aanzienlijke aangroei op een jaar tijd is naar omvang ver-

gelijkbaar met het aantal inwoners van een stad als Mechelen. Dat is geen klein bier. Wat is de rol van migratie daarin?

De bevolkingsevolutie van een land wordt bepaald door het natuurlijk saldo (het aantal geboortes min het aantal sterftegevallen) en het internationale migratiesaldo (de immigraties min de emigraties). Het zou ons te ver leiden om de verschillende elementen in detail te belichten, maar het is belangrijk te beseffen dat elk van de componenten (geboortes, sterftes, immigraties en emigraties) de totale bevolking betreffen, dus Belgen en niet-Belgen die in het land wonen. Ook Belgen vestigen zich immers in het buitenland of keren terug, en geboortes en sterftes zijn er bij Belgen en bij vreemdelingen.

Figuur 1. Evolutie van het aantal immigraties en emigraties van vreemdelingen in België, 1948-2011.

(Uit: Centrum, Jaarverslag Migratie 2012, p. 20. Bron: Rijksregister-ADSEI)

In de huidige bevolkingsgroei is migratie de belangrijkste factor. Als we kijken naar het migratiesaldo, en met andere woorden als we het aantal emigraties van het aantal immigraties aftrekken, verkrijgen we een ruim positief resultaat. In 2011 bedroeg dat meer dan 62.000 eenheden. Opvallend daarbij is dat, waar het migratiesaldo in de jaren 1970 verantwoordelijk was voor ongeveer 30 procent van de bevolkingsgroei, het intussen is opgelopen tot niet minder dan 70 procent.

Voor Belgen is het migratiesaldo negatief (- 9.963): meer Belgen verlaten het land dan omgekeerd. Het positieve migratiesaldo is dus afkomstig van het saldo voor vreemdelingen. We gaan kort in op dat saldo van vreemdelingen en de componenten ervan.

Algemeen genomen zien we een stijgende mobiliteit van vreemdelingen (*Figuur 1*). De immigratie van vreemdelingen naar België zit sinds het midden van de jaren 1980 in de lift. En ook het aantal emigraties stijgt, al blijft dat cijfer systematisch onder het immigratiecijfer. In 2011 krijgen we het volgende beeld: 138.071 vreemdelingen migreerden naar België, terwijl er 65.951 het land verlieten. Op die manier werden in 2011 meer dan 200.000 'bewegingen' geregistreerd en een ruim positief migratiesaldo voor vreemdelingen (+72.120 eenheden) verkregen.

Merk op dat de asielzoekers niet in die cijfers worden opgenomen, wel de zogenaamde 'registerwijzingen'. Asielzoekers die erkend worden als vluchteling of een verblijfstitel krijgen op een andere basis, komen zo met vertraging in die statistieken terecht. De piek in het aantal immigraties in 2010 laat zich verklaren door het hoge aantal regularisaties in 2010 ten gevolge van de regularisatiemaatregelen van 2009.

België behoort tot de landen waar het migratiesaldo van de hele bevolking (Belgen en vreemdelingen samen) de voorbije jaren steeg. Hetzelfde zien we onder meer in Nederland en de Scandinavische landen. Dat was niet overal het geval. In een aantal landen (bijvoorbeeld IJsland, Spanje en Portugal) had de economische crisis een stevige impact op het migratiesaldo, dat er nu lager is dan voor de crisis (en soms negatief, zoals in Ierland). Het gemiddelde saldo voor de hele OESO-zone bleef voor de periode 2008-2010 positief, maar lag wel lager dan in de periode 2005-2007 voor de crisis (OESO, International Migration Outlook, 2013).

Een belangrijke Europese immigratie naar België

Onderdanen van EU-lidstaten waren met 57 procent (N = 78.453) goed voor het grootste aandeel van de immigraties in België in 2011. Op de 138.071 geregistreerde immigraties had zo 35 procent (N = 47.996) betrekking op burgers van de EU-15 en 22 procent (N = 30.457) op burgers van de twaalf nieuwe lidstaten. In het oog springt daarbij de grote toename sinds 2004 van de immigraties uit die nieuwe EU-lidstaten, dus de landen die in 2004 en 2007 tot de EU toetraden. *Onderdanen van landen van buiten de EU* telden voor 43 procent (N = 59.618) van de immigraties.²

De niet-Europese migraties zijn voornamelijk afkomstig uit Afrika (17 procent): zowel uit Sub-Sahariaans Afrika (voornamelijk DR Congo, Kameroen, Guinee, ...) als uit Noord-Afrika (overgrote deel Marokko.) Op de derde plaats komt Azië (11 procent).

Wat brengt de toekomst? Blijft de immigratie op dat hoge niveau?

Op basis van een aantal aannames doet het Federaal Planbureau op regelmatige basis projecties van de bevolkingsevolutie (migratie, vruchtbaarheid en mortaliteit) voor de komende decennia. Dat is van belang om een zicht te krijgen op de evolutie van de overheidsuitgaven, en onder meer op de toekomstige kosten van de vergrijzing. In de *Bevolkingsvoorzichten 2012-2060* (mei 2013) voorspelt het Federaal Planbureau tot 2060 een continu positief migratiesaldo, maar het cijfer daalt in de loop van de tijd wel aanzienlijk. Het migratiesaldo van de totale bevolking zou tot 2015 op hetzelfde niveau blijven (ter herinnering: in 2011 bedroeg het ongeveer 62.000 eenheden), om vanaf 2020 terug te vallen tot 35.000 en tussen 2030 en 2060 rond de 20.000 à 25.000 te bedragen. De belangrijkste daling zou zich voordoen bij onderdanen van landen buiten de EU. De reden voor de terugval op langere termijn ziet het Planbureau voornamelijk in een daling van de relatieve aantrekkingskracht van België in vergelijking met de rest van de EU.

Zelfs met de fikse daling die wordt voorspeld, blijft migratie in deze vooruitzichten een belangrijke factor voor de bevolkingsgroei, en na 2045 zelfs de enige factor. In het licht van de vergrijzing is migratie dus een opportuniteit, in de zin dat ze de pijn van de vergrijzing 'verzacht' (Hoge Raad van Financiën, Studiecommissie voor de vergrijzing, oktober 2012). Maar ... die kans verzilveren vraagt om een betere benutting van onze arbeidsmarktreserve van Belgen en mensen met een migratieachtergrond.³

Tot slot nog een opmerking over de bevolkingsvooruitzichten zelf. Het rapport van het Planbureau is een interessante bron van informatie op voorwaarde dat we voor ogen houden dat de toekomst voorspellen een buitengewoon moeilijk *métier* is. Inzake migratie blijkt dat niet anders. De voorbije bevolkingsprognoses illustreren dat opnieuw. De jongste editie van 2013 is een actualisering van versies uit 2008 en 2011. Op basis van de waarnemingen moest het voorspelde migratiesaldo na die korte periode al grondig (naar beneden) worden bijgesteld. Nog frappanter is het om de vooruitzichten uit 1988 er weer bij te nemen: daar werd nog uitgegaan van de hypothese van de nulmigratie, waardoor ons land in 2050 5,7 miljoen inwoners zou tellen. Voorzichtigheid is dan ook geboden.

BELGIË: EEN DIVERSE SAMENLEVING

In de vorige paragraaf hebben we de migratiestromen van en naar België onder de loep genomen. In het jargon gaat het over de ‘*flows*’: het aantal mensen dat in een bepaald jaar naar België migreerde of uit België emigreerde.

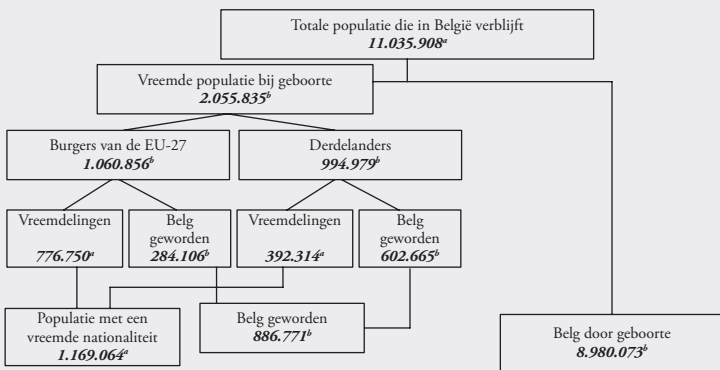
Een andere manier om de Belgische samenleving te bekijken is de ‘*stocks*’ te bestuderen. Dat is wat we in deze paragraaf doen. Daarbij wordt op één datum een soort ‘foto’ genomen van de bevolking en haar samenstelling. We gebruiken hier twee indicatoren om de personen met een migratieachtergrond in kaart te brengen: nationaliteit, en nationaliteit bij geboorte.

Op 1 januari 2012 waren er 10,6 procent buitenlanders binnen de Belgische populatie. Het betreft 1.169.064 niet-Belgen op 11.035.908 inwoners. De verschillen tussen de Gewesten in België zijn groot: in Vlaanderen is 7,1 procent van de bevolking buitenlander, in het Waals Gewest 9,7 procent, tegenover 32,6 procent van de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Uiteraard zijn ook de verschillen tussen de gemeenten groot.

De herkomst van die personen is divers, maar opvallend is het grote aandeel EU-burgers. Op dat vlak onderscheidt België zich van de rest van de EU, waar in het algemeen de niet-EU-populatie groter is dan de EU-populatie (Eurostat, Statistics in Focus, 31/2012). In België zijn ongeveer 66 procent van de buitenlanders EU-onderdanen, voornamelijk vanuit de EU-15. Italianen, Fransen en Nederlanders zijn samen goed voor niet minder dan 38,6 procent van de vreemdelingen. Uit de niet-EU-lidstaten zijn vooral

Polen (4,8 procent), Roemenen (3,6 procent) en Bulgaren (1,7 procent) vertegenwoordigd. De eerste niet-EU-nationaliteit vinden we op plaats 4: de Marokkanen (7,4 procent) en pas verder de Turken (3,4 procent) en de Congolezen (1,8 procent).

Figuur 2. Typologie van de vreemde populatie bij geboorte, volgens de nationaliteit bij de geboorte en de laatste geregistreerde nationaliteit op 1 januari 2012.

(Uit: Centrum, Jaarverslag Migratie 2012, p. 28. Bron: ^aRijksregister-ADSEI; ^bSchattingen - berekeningen: S. Vause, UCL)

Voorgaande cijfers leren ons dat bijna 90 procent van de populatie Belg is. Maar door de vele nationaliteitswijzigingen geeft de indicator *nationaliteit* slechts een beperkt zicht op de bevolking met een migratieachtergrond in België. Verschillende andere indicatoren, elk met voor- en nadelen, worden daarom ingezet om die bevolking beter te kunnen becijferen. We kiezen er hier één uit: we kijken naar de *nationaliteit op het moment van de geboorte* (zie de typologie in *Figuur 2*). Een deel van de personen die op het moment van de geboorte een vreemde nationaliteit hadden, heeft intussen (ook) de Belgische nationaliteit.

Bovenop de 10,6 procent personen met een vreemde nationaliteit, tellen we nog eens 8 procent van de bevolking die bij de geboorte een vreemde nationaliteit had en intussen Belg is geworden. Het totaal aantal personen met een vreemde nationaliteit op het moment van hun geboorte is naar schatting 2.055.835.

Het verschil tussen de groepen op basis van beide indicatoren is dus groot, ook in herkomst. Bij de vreemdelingen die in België wonen, is 66 procent

EU-burger. Bij personen die als vreemdeling geboren zijn, is ongeveer de helft (52 procent) EU-burger. Veel meer derdelanders dan EU-burgers hebben namelijk de Belgische nationaliteit aangevraagd en verkregen.

WE SPITTEN DIEPER: MIGRATIE PER MOTIEF

Om welke redenen migreren vreemdelingen naar België? Voor de ‘derdelanders’ (dus onderdanen van een niet-EU-land) die naar België komen, maakt de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ) jaarlijks cijfers op over het aantal afgeleverde titels voor het eerste verblijf, per motief (dus per reden voor verblijf). Voor 2012 waren er op het moment dat we dit schrijven nog geen cijfers beschikbaar. Voor 2011 leverde de DVZ in totaal 60.085 eerste verblijfstitels af aan derdelanders, om familiale redenen (42 procent), humanitaire redenen (10 procent), voor bezoldigde arbeid (8 procent), studie (7 procent), internationale bescherming (6 procent), en tot slot ‘andere redenen’ (27 procent).

Tabel 1. Aandeel afgeleverde eerste verblijfstitels volgens motief voor België en de buurlanden, 2011.

	Familiale redenen	Studieredenen	Redenen i.v.m. bezoldigde arbeid	Vluchteling/subsidiaire bescherming	Humanitaire redenen	Andere redenen	Totaal
België (N = 60.085)	42%	7%	8%	6%	10%	27%	100%
Nederland (N = 55.074)	41%	19%	20%	11%	4%	5%	100%
Duitsland (N = 110.349)	42%	25%	17%	6%	5%	4%	100%
Frankrijk (N = 198.134)	40%	33%	9%	6%	0%	12%	100%
Luxemburg (N = 2.698)	62%	11%	20%	2%	0%	6%	100%
Totaal EU-27 (N = 2.345.702)	30%	21%	26%	3%	1%	20%	100%

(Bronnen: DVZ – Eurostat (migr_resfirst))

De cijfers van *Tabel 1* zijn buitengewoon interessant, ook al omdat ze een vergelijking met andere EU-lidstaten mogelijk maken. Tegelijk zijn er op dit ogenblik nog tal van beperkingen en onduidelijkheden.⁴ Zo zijn deze cijfers enkel voorhanden voor niet-EU-onderdanen, terwijl we hierboven net zagen dat de EU-onderdanen 57 procent van de legale immigratiestroom uitmaken. Paradoxaal genoeg hebben we dus voor de grootste groep immigranten het minste informatie over de motieven voor hun eerste verblijf. De gegevens voor EU-onderdanen worden wel geregistreerd, maar zijn tot op heden nog niet verwerkt of nog niet publiek gemaakt, behalve inzake gezinshereniging. (België moet deze gegevens niet overmaken aan Eurostat, het statistisch bureau van de EU.)

Hieronder gaan we verder in op die gegevens, en op andere beschikbare data van de verschillende bevoegde diensten, voornamelijk van de DVZ.

Migratie om gezinsredenen

Op basis van Eurostat-data weten we dat familiale redenen bij uitstek het belangrijkste motief zijn om een eerste verblijfstitel af te leveren aan derdelanders in België en in de buurlanden. Voor gezinsmigratie hebben we – voor de periode 2009 tot en met 2012 – ook nationale cijfers voor derdelanders én EU-onderdanen. Wat leren die cijfers ons over de impact van de belangrijke wetswijziging van 2011, die een aanzienlijke verstrenging inhoudt van de regels voor gezinshereniging?

Tabel 2. Aantal eerste verblijfsmachtigingen afgeleverd voor gezinshereniging volgens de nationaliteit van de 'resident', 2009 – 2012.

Nationaliteit resident	2009	2010	2011	2012
Derdelander (art. 10/10bis)	8.847	8.060	8.463	7.594
EU-burger (art. 40bis)	17.333	18.254	16.400	15.496
Belgen (art. 40ter)	17.086	15.002	11.965	7.870
Totaal	43.266	41.336	36.828	30.960

(Bron: DVZ)

De wetswijziging die in werking trad op 22 september 2011 weerspiegelt zich in een dalende trend in het aantal aan derdelanders en EU-burgers

afgeleverde titels voor gezinsmigratie. Die daling dateert trouwens al van voordien. Tussen 2009 en 2012 daalden de totale cijfers jaar na jaar: van 43.266 in 2009 tot 30.096 in 2012. In 2012 kregen volgens die nationale data 18.272 derdelanders en 12.688 EU-burgers een titel op die basis. Opvallend is de sterke daling voor de belangrijkste ontvangers ervan, de Marokkaanse onderdanen.

Tabel 2 maakt nu een uitsplitsing op basis van de nationaliteit van de 'resident', de persoon die het recht op gezinshereniging opent. Hieruit blijkt dat de daling vooral valt op te tekenen bij de Belgen (vaak met een migratieachtergrond) die een gezinslid willen overbrengen: tussen 2010 en 2012 is er een daling van bijna 50 procent gezinsherenigingen door Belgen.

Internationale bescherming: asiel en subsidiaire bescherming

Een andere veelbesproken groep betreft die van de asielzoekers. De asielinstroom fluctueert sterk over de jaren heen. Na de piek van rond de eeuwwisseling (42.691 dossieraanvragen⁵ in 2000), is het aantal asielaanvragen jaar na jaar gezakt tot 11.115 in 2007. Vanaf 2008 is dat aantal opnieuw beginnen stijgen tot 25.479 aanvragen in 2011. In 2012 en begin 2013 leek er in België, tegen de Europese trend in, opnieuw een daling zichtbaar. In absolute en relatieve cijfers (in verhouding tot de bevolking) bleef België in 2012 wel in de top-vijf van de EU-landen met het hoogst aantal asielaanvragen. Het kreeg ongeveer 8 procent van de asielaanvragen uit de EU te verwerken (Eurostat, stat/13/48). Begin 2013 zakte België voor het eerst uit die top weg (Eurostat, Statistics in Focus, 12/2013).

In 2012 werden 21.461 aanvragen ingediend voor 28.285 personen. Negentwintig procent daarvan waren meervoudige aanvragen. De belangrijkste herkomstlanden van de aanvragers zijn Afghanistan, Guinee, Rusland en DR Congo. Ook een aantal Balkanlanden als Kosovo, Servië en Albanië (die op de lijst van 'veilige landen' staan) scoren hoog.

Asielzoekers zijn een aparte groep in dit verhaal: tijdens de procedure verblijven ze wettelijk in het land, maar slechts een deel krijgt na afloop een beschermingsstatus en de daaraan gekoppelde verblijfstitel. In 2012 werd aan 5555 personen bescherming verleend. Dat is in 22,5 procent van de beslissingen (15,4 procent vluchtelingenstatus en 7 procent subsidiaire bescherming). Ter vergelijking, in de hele EU werd gemiddeld in onge-

veer een kwart van de asielbeslissingen bescherming gegeven (14 procent vluchteling, 10 procent subsidiaire bescherming en 2 procent humanitaire status). Hierbij moet gezegd worden dat die vergelijkingen met voorzichtigheid moeten gebeuren. Een land dat veel asielzoekers uit conflictregio's ontvangt, zal hogere beschermingspercentages hebben dan een land dat voornamelijk asielzoekers uit de Balkan heeft. (CGVS, Jaarverslag 2012, p. 12).

Tabel 3. Asielaanvragen, toekenningen vluchtelingenstatus en subsidiaire beschermingsstatus in dossiers (Bron: CGVS) en personen (Bron: Eurostat), 2008-2012.

	Dossiers (CGVS)			Personen (Eurostat)		
	Asielaanvragen	Erkenning als vluchteling	Subsidiaire bescherming	Asielaanvragen	Erkenning als vluchteling	Subsidiaire bescherming
2008	12252	2143	394	15940	3040	470
2009	17186	1889	418	22955	2425	480
2010	19941	2109	712	26560	2700	805
2011	25479	2857	1094	32270	3810	1265
2012	21463	3038	1383	28285	3990	1565

Arbeidsmigratie

Arbeidsmigratie is moeilijker in kaart te brengen dan gezinsmigratie of de asielstroom. We beschikken voor deze categorie immers slechts over gedeeltelijke cijferbronnen. We geven een beeld van wat we wel weten. In de toekomst kunnen we dat ook aanvullen op basis van gegevens uit de Kruispuntbank Sociale Zekerheid.

In vergelijking met de buurlanden (*Figuur 1*) levert België relatief weinig eerste verblijfstitels af aan niet-EU-onderdanen voor het motief 'bezoldigde arbeid'. De redenen zouden verder moeten worden bestudeerd.

Daarnaast hebben we gegevens over het aantal afgeleverde arbeidskaarten B voor werknemers en beroepskaarten voor zelfstandigen.⁶ In 2011 werden 15.227 eerste arbeidskaarten B afgeleverd aan buitenlandse werknemers, en 16.997 hernieuwingen. Opvallende vaststelling is dat de arbeidskaart B veel vaker in het Vlaams Gewest wordt afgeleverd of hernieuwd dan in het Waalse. Van alle afgeleverde arbeidskaarten samen werd in 2011 het hoogst aantal afgeleverd aan Roemenen en Bulgaren voor knelpuntberoepen (bijna 49 procent); dat gebeurde voor het allergrootste deel in Vlaan-

deren. Hooggeschoold personeel heeft 20 procent van de arbeidskaarten B en directiepersoneel 5 procent.

In 2012 werden 938 beroepskaarten afgeleverd aan buitenlandse zelfstandigen. Ter aanvulling van dat cijfer kijken we naar de buitenlandse zelfstandigen ingeschreven in de gegevensbank RSVZ (alle zelfstandigen aangesloten bij een instelling van sociale zekerheid), waar de belangrijkste nationaliteiten de Nederlanders (15.303), de Fransen (10.263), de Italianen (10.027), de Roemenen (9.694), de Polen (7.035) en de Bulgaren (4.853) zijn.

De groep arbeidsmigranten is in realiteit groter dan het beeld dat we op basis van de cijfers over arbeids- en beroepskaarten kunnen schetsen. Lang niet elke arbeidsmigrant heeft immers in België een arbeids- of beroepskaart nodig. Denken we maar aan de hele reeks vrijgestelde categorieën, en niet het minst de EU-onderdanen (uitgezonderd Bulgaren en Roemenen)⁷, die we ook hier niet in de cijfers kunnen 'vangen'. Uiteraard werken er ook veel meer vreemdelingen in België dan diegenen die strikt genomen arbeidsmigrant zijn.⁸

Naast de categorieën arbeiders en zelfstandigen willen we hier nog twee andere categorieën economisch actieven vermelden: gedetacheerden, en diplomatiek of consulaire personeel (Centrum, Jaarverslag Migratie 2012, p.110 e.v.). Uit de LIMOSA-gegevens van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid halen we dat in 2012 152.544 loontrekkenden en 25.724 zelfstandigen *gedetacheerd* zijn naar België. Dat aantal is tussen 2007 en 2012 voor de loontrekkenden bijna verdubbeld en voor de zelfstandigen bijna verdrievoudigd. Over het *diplomatiek en consulaire personeel* en hun familieleden hebben we geen precieze gegevens, maar het totaal aantal uitgegeven bijzondere identiteitsdocumenten (afgeleverd door de Protocoldienst van Buitenlandse zaken) zou rond de 55.000 liggen.

Migratie om studieredenen

Net zoals voor de verblijfstitels om redenen van bezoldigde arbeid tonen Eurostat-data (*Tabel 1*) dat het aandeel eerste verblijfstitels afgeleverd aan derdelanders om studieredenen in België relatief laag is in vergelijking met de buurlanden. Cijfers van de DVZ en de FOD Buitenlandse Zaken spreken voor 2012 over 6.900 tijdelijke machtigingen (Centrum, Jaarverslag Migratie 2012, p.123). Voor 2012 werd globaal genomen meer dan

70 procent van de aanvragen goedgekeurd. Aanvragen kwamen het vaakst uit Kameroen, Marokko, de VS, China en Turkije (vier verschillende continenten!). Voor onderdanen van Marokko geldt het laagste afgiftepercentage. Ze staan ook niet in de top vijf van de afgiften: VS, Kameroen, China, Turkije en Canada (DVZ, Activiteitenverslag 2012).

Humanitaire en medische regularisaties van verblijf

Humanitaire en medische regularisaties vallen dan wel niet onder immigraties in de strikte zin van het woord, in ieder geval wordt een belangrijk aantal verblijfsvergunningen om die redenen afgeleverd. Humanitaire en medische redenen door elkaar beschouwd, zijn er tussen 2005 en 2012, 94.491 personen geregulariseerd. Dat zijn gemiddeld bijna 12.000 personen per jaar.

Tabel 4. Regularisatieaanvragen, -beslissingen, geregulariseerde dossiers en personen voor 2005-2012.

	Dossiers					Personen
	Regularisatieaanvragen (9,3; 9bis; 9ter)	Regularisatiebeslissingen	Geregulariseerde dossiers ⁹			Geregulariseerde personen
			Humanitaire redenen	Medische redenen	Totaal	
2005	15.927	10.971	5.186	236	5.422	11.630
2006	12.667	13.399	5.000	392	5.392	10.207
2007	13.883	18.957	4.156	2100	6.256	11.335
2008	19.371	22.531	3.419	1.576	4.995	8.369
2009	26.232	15.152	6.728	466	7.194	14.830
2010	36.848	28.216	14.302	1.124	15.426	24.199
2011	17.771	30.736	6.638	364	7.002	9.509
2012	16.412	30.244	3.037	350	3.387	4.412

(Bron: DVZ. Eigen berekeningen o.b.v. berekeningen humanitaire en medische redenen, S.Vause voor Centrum, Jaarverslag Migratie 2012)

Achter dat gemiddelde gaan heel wisselende jaarcijfers schuil, zowel in absolute als in relatieve cijfers. In 2010 werd, in uitvoering van de regularisatiemaatregelen van 2009, het hoogste aantal personen geregulariseerd. Het laagste aantal geregulariseerden (4.412) werd in 2012 genoteerd. Binnen het aantal genomen beslissingen was ook het aandeel positieve beslissingen sinds 2005 nog nooit zo laag. In 2012 was 12 procent van de genomen beslissingen positief, tegenover 66 procent in 2010.

Wat met personen in onwettig verblijf?

In dit artikel zijn we zoals gezegd enkel ingegaan op beschikbare administratieve cijfers van de legale migratie naar België. Per definitie hebben we geen gegevens die het geheel van de personen in onwettig verblijf in België of Vlaanderen omvatten, laat staan cijfers die het mogelijk maken evoluties en trends te schetsen over het geheel van deze populatie. Wel beschikken we over administratieve data voor bepaalde indicatoren, zoals het aantal administratieve aanhoudingen van personen in onwettig verblijf.

De populatie in onwettig verblijf is een niet te verwaarlozen groep op het grondgebied, en het is dan ook van belang die beter in kaart te brengen. Het vraagt echter een apart artikel van een andere aard om die thematiek uit te spitten: een typologie voorstellen, voorbije analyses en schattingen weergeven, de beschikbare indicatoren analyseren en analysepistes voor de toekomst aanreiken.

CONCLUSIE

Op basis van de beschikbare gegevens schetsen we hierboven een beeld van de omvang en de aard van de legale migratiestromen naar België, en van de (wettig verblijvende) buitenlandse populatie in België. Ongeveer 11 procent van de Belgische bevolking is buitenlander, en 19 procent had een vreemde nationaliteit bij geboorte. Meer dan de helft van die groepen zijn EU-onderdanen (bij geboorte).

Wat de migratiestromen betreft, stellen we over het voorbije decennium een duidelijke stijging vast van het aantal geregistreerde ‘bewegingen’ van vreemdelingen. In 2011 migreerden – asielzoekers niet inbegrepen – 138.000 buitenlanders naar België, emigreerden er 66.000, en klokten we dus af op een saldo van +72.000 voor vreemdelingen en +62.000 voor de totale bevolking. Migratie draagt dus in aanzienlijke mate bij aan de groei van de Belgische bevolking.

De uitdagingen die gepaard gaan met een stijgende immigratie (en groeiende bevolking) lijken moeilijk te onderschatten, en komen elders in dit boek aan bod. Het potentieel dat hierin schuilt, moeten we broodnodig beter verzilveren als element in de aanpak van de vergrijzing.

Uit Eurostat-data blijkt dat ‘gezinsmigratie’ het belangrijkste motief is in België en de buurlanden om een eerste verblijfstitel aan derdelanders af te leveren. Inzake titels om arbeids- en studieredenen scoort België in vergelijking met de buurlanden veel lager. Het is van belang uit te diepen waar dat precies aan ligt.

Nationale administratieve gegevens van de verschillende bevoegde diensten (voornamelijk van de DVZ) tonen verder dat in 2012, voor alle nationaliteiten door elkaar (EU en niet-EU), 30.000 *gezinsmigranten* een verblijf in België kregen, en 4.400 personen op basis van humanitaire of medische redenen (*regularisatie*). In 2012 vroegen verder 28.000 *asielzoekers* om bescherming. In datzelfde jaar kregen er 5.500 een beschermingsstatus en werd de aanvraag van 19.000 personen afgewezen. Aan een kleine 7000 derdelanders werd in 2012 een verblijfsmachtiging om *studieredenen* afgeleverd. Wat de *arbeidsmigranten* betreft, weten we dat er in 2011 15.000 eerste arbeidskaarten B werden afgeleverd (grootste groep: Roemenen en Bulgaren in het kader van knelpuntberoepen, gevolgd door hooggeschoolden), en dat er in 2012 ook 900 beroepskaarten werden uitgereikt. De groep economisch actieve buitenlanders in België is evenwel veel groter: heel wat personen zijn vrijgesteld van een arbeidskaart en een beroepskaart (onder andere alle personen die onder het vrije EU-verkeer vallen, zijn niet gevat), en hierboven hadden we het verder over de vele duizenden gedetacheerden en diplomatiek en consulaire personeel die in België werkzaam zijn.

De cijfers per motief zijn van belang om het migratiefenomeen te bestuderen. Tegelijk moeten we goed beseffen dat de migratierealiteit meestal complexer is dan de administratieve hokjes waarin ze moet passen. Een vluchteling of gezinsmigrant die hier woont, kan hier ook werken of studeren. Tot hiertoe hebben we echter nog te weinig zicht op het verdere traject van migranten. Het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding breekt al jaren een lans voor meer opvolging-in-de-tijd of *longitudinale* opvolging. Met het recente meetinstrument van Socio-Economische Monitoring is een belangrijke stap gezet (Centrum en FOD WASO, 2013).

Maar er zijn nog veel lacunes in het beschikbare cijfermateriaal over migratie, evenals methodologische interpretatiemoeilijkheden. Heel wat cijfers zijn slechts met aanzienlijke vertraging beschikbaar. Zoals ook herhaaldelijk in dit stuk naar voren kwam, beschikken we over weinig

cijfermateriaal over de EU-immigratie, die nochtans voor meer dan de helft van de jaarlijkse immigratie naar België staat. Een ander voorbeeld: bij de eerste verblijfstitels stoten we nog op problemen die een lezing van de cijfers sterk bemoeilijken, en verschillende cijferbronnen geven soms een ander beeld. Of nog: ook over een belangwekkend maatschappelijk fenomeen als gezinshereniging valt nog veel meer kwantitatieve informatie te verzamelen. Om het gevoerde beleid op dat vlak goed te kunnen monitoren, zou het bijvoorbeeld interessant zijn ook cijfers te hebben voor iedere weigeringsgrond (ontoereikende huisvesting, onvoldoende inkomsten, ...).

We willen dan ook een warm pleidooi houden om te blijven inzetten op een betere registratie en analyse van de huidige migratiestromen en hun karakteristieken. Dat is van belang om gefundeerde beleidsbeslissingen voor de toekomst te nemen. Het streefdoel van *evidence-based policy making* in dit domein komt hier bovendien. Dat is meer dan een mondvol dure woorden. Het gaat erom te beschikken over een instrumentarium om de migratierealiteit beter te meten en de (effecten van) beleidsmaatregelen te kunnen inschatten, monitoren en bijsturen.

Achter droge cijfers schuilt immers een verhaal over de omvang en de aard van een fenomeen dat beleidsmakers moeten kennen, omdat het de samenleving voor deze en toekomstige generaties in belangrijke mate mee bepaalt.

LITERATUUR

- Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie:
<http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/>
- Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding (juni 2013), *Jaarverslag Migratie 2012*, Brussel.
- Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, *Statistisch en Demografisch Rapport – Migratie en Migrantenpopulaties*.
- Commissariaat-generaal voor de vluchtelingen en de staatlozen:
<http://www.cgvs.be/>
- Commissariaat-generaal voor de vluchtelingen en de staatlozen (juni 2013), *Jaarverslag 2012*.
- Dienst Vreemdelingenzaken (juni 2013), *Activiteitenverslag 2012*.
- Dienst Vreemdelingenzaken (oktober 2013), *Eerste verblijfstitels afgegeven in het kader van gezinshereniging*. Jaarlijkse statistieken 2009-2012.
- Eurostat database:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database
- Federaal Planbureau (mei 2013), *Bevolkingsvooruitzichten 2012-2060*.
- Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg (FOD WASO) en Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding (september 2013), *Socio-economische monitoring*.
- Hoge Raad van Financiën, Studiecommissie voor de vergrijzing, oktober 2012.
- Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (juni 2013), *International Migration Outlook 2013*.

NOTEN

1. In dit stuk beperken we ons tot de beschikbare gegevens over legale immigratie en migranten in België. Belangrijkste bron voor dit artikel zijn de cijfers samengebracht door het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding (hierna het Centrum) voor de meest recente uitgaven van het *Jaarverslag Migratie* en van het *Statistisch en Demografisch Rapport – Migratie en Migrantenpopulaties*, aangevuld met een aantal belangwekkende cijfers van andere instellingen (Eurostat, OESO, Federaal Planbureau, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (ADSEI), ...).

2. Deze cijfers omvatten 11.717 (8,5%) Europeanen van buiten de EU, inclusief Turkije. Op die manier waren 'Europeanen' volgens de definitie van ADSEI, inclusief de Europese landen van buiten de EU en Turkije, goed voor 65 procent van alle immigraties.
3. De huidige lage werkzaamheidsgraad van niet-EU burgers indachtig, is die uitdaging groot. Dat bleek nog maar eens scherp uit het eerste rapport van het nieuwe meetinstrument Socio-Economische Monitoring dat het Centrum en de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg (FOD WASO) in september 2013 voorstelden.
4. Er blijven immers belangrijke vergelijkingsproblemen met de buurlanden; asiel en internationale bescherming worden moeilijk interpreteerbaar in kaart gebracht en ook de zeer grote categorie 'andere redenen' vertroebelt de data (zie Centrum, *Jaarverslag Migratie 2012*, p. 22). Bovendien zijn er (niet altijd verklaarbare) verschillen tussen de nationale en de Eurostat-data voor België (bv. inzake studie- en gezinsredenen).
5. Hier gaat het om het aantal dossiers (met soms meerdere personen). Het Commissariaat-Generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (CGVS) registreert op de eerste plaats het aantal dossiers, Eurostat doet analyses over aantal personen.
6. De arbeidskaart B is geldig voor één werkgever voor maximaal twaalf maanden. De beroepskaart geldt voor een bepaalde activiteit en is vijf jaar geldig.
7. Zij zijn vrijgesteld wegens het vrije werknemers- en dienstenverkeer, uitgezonderd de Roemenen en Bulgaren (tot einde 2013) en de Kroaten (vanaf juli 2013), die tijdens een overgangsfase als werknemer wel nog een arbeidskaart nodig hadden of hebben. Voor hen bestaat wel een versnelde procedure voor knelpuntberoepen.
8. In 2011 werden ook 25.817 arbeidskaarten C (16.140 eerste en 9.677 hernieuwingen) afgeleverd. Het gaat hier niet om arbeidsmigratie, want de vreemdelingen in kwestie hebben om een niet-arbeidsgereguleerde reden een preciaire/bepaalde verblijfstitel waarmee ze via de arbeidskaart C toegang hebben tot de arbeidsmarkt. In 41 procent van de gevallen ging het om asielzoekers in procedure. In 22 procent om buitenlandse studenten, 10 procent gezinsherenigers, ... Vreemdelingen met een 'stabiele' verblijfstitel zijn vrijgesteld van een arbeidskaart (C) en zitten dus ook niet in deze cijfers.

9. Binnen de positieve regularisatiedossiers wordt een onderscheid gemaakt tussen degenen die om humanitaire en degenen die om medische redenen zijn goedgekeurd, los van de wettelijke basis waarop ze zijn ingediend (artikel 9,3 of 9bis of 9ter van de Verblijfswet).

Er is geen postkantoor in de hemel

María Arredondo en Sam Mampaey
begeleiden cursussen 'toekomstoriëntatie'

Hulpverleners die werken met mensen zonder wettig verblijf, hebben vaak het gevoel dat ze dweilen met de kraan open. Ze blussen van dag tot dag brandjes, maar op lange termijn blijven hun cliënten met dezelfde moeilijkheden worstelen. Het Antwerpse integratiecentrum de8 ontwikkelde voor deze groep een nieuwe methodiek: toekomstoriëntatie voor mensen zonder wettig verblijf. María Arredondo en Sam Mampaey van de8 begeleiden de cursussen.

Na de regularisatiecampagne van 2009 besloot de8 om een methodiek toekomstoriëntering uit te bouwen. In Brussel en in Gent groeiden intussen in een verschillende context gelijkaardige initiatieven.

formeert de deelnemers uitgebreid over de wetgeving, over hun basisrechten zoals gezondheidszorg, onderwijs en huisvesting, en over het hulpaanbod in Antwerpen.

.....

"ONZE METHODIEK IS
CONFRONTEREND, MAAR DAT
KAN MENSEN NET OOK KRACHTIG
MAKEN."

.....

Sinds augustus 2010 begeleiden María en Sam elke maand een cursus van vier dagen. Het aanbod is gericht op Antwerpenaren zonder wettig verblijf. María en Sam geven de cursus in het Engels. Ze bereiken vooral deelnemers uit West-Afrika, en soms ook mensen uit India, Nepal en Pakistan. De cursus in-

Realistisch kijken

Tijdens de cursus wegen de deelnemers voor- en nadelen van vier toekomstpistes af: hun verblijf legaliseren, verder migreren naar een ander land (al dan niet legaal), terugkeren naar hun land van herkomst, of hier blijven zonder papieren. Door stil te staan bij die vier opties kunnen de deelnemers bewuster een onderbouwde keuze maken.

De cursus wil niet alleen correcte informatie geven, er is ook veel aandacht voor psychosociale bege-

leiding: de deelnemers denken na over hun toekomst en hoe ze hun leven opnieuw in handen kunnen nemen. Pas als mensen hun verleden en heden leren waarderen en hun eigenwaarde versterken, kunnen ze een realistisch en zinvol toekomstperspectief ontwikkelen.

María: “Tijdens de regularisatie van 2009 kwamen we in contact met mensen in erg complexe situaties. Ze leefden geïsoleerd, hadden niet de juiste informatie en al helemaal geen idee hoe ze hun situatie konden veranderen. Ik vond dat toen erg schokkend.”

Sam: “Als je wil dat mensen nadenken over hun toekomst, moet je het gesprek durven aangaan. We laten mensen heel realistisch kijken naar hun toekomst: we nemen de wetgeving erbij, we tonen aan dat papieren krijgen in België erg moeilijk is. Niemand wil dat horen, natuurlijk, maar iemand moet het hen wel vertellen. Wie geen kans maakt op papieren, moet maar eens beginnen nadenken over andere toekomstmogelijkheden.”

Mensen sterker maken

Sam: “Het programma veranderde in de loop van de jaren: ons eerste doel was om mensen te informeren over de wet en over hun basisrechten, maar dat evolueerde. We blijven

informatie geven, maar we werken nu ook aan jezelf optillen, aan je leven weer in handen nemen. We werken daarom heel bewust in groep. Veel van onze deelnemers leven in een overlevingsmodus. Ze hebben geen ruimte om stil te staan bij de toekomst. Onze cursus zorgt voor ademruimte en emotionele energie om opnieuw aan de slag te gaan.”

.....

“JE TROTS MOGEN BEHOUDEN IS
EEN BASISRECHT.”

.....

María: “We verbreden hun perspectief: van de dwanggedachte ‘papieren, papieren, papieren’ naar een veel bredere kijk op de toekomst. We vragen wat die papieren voor hen betekenen. Velen denken dat papieren de deur naar het paradijs zijn. We relativieren dat samen met hen. Niet omdat we alle hoop willen wegnemen, maar wel omdat we realistisch willen kijken. Het is niet zo dat al je moeilijkheden voorbij zijn als je papieren hebt.”

Sam: “Toekomstoriëntatie is vandaag heel hip, veel mensen zijn ermee bezig. Maar iedereen vult het begrip ook een beetje anders in. Wij kiezen ervoor om niet zelf tegen mensen te zeggen wat ze *moeten* doen, we vertellen hen wel wat ze nog *kunnen* doen. En dan vragen we wat ze willen doen. Dat is een heel andere benadering dan

mensen alleen maar willen overtuigen om terug te keren. Mensen keuzes laten maken, kan pas als ze alle opties naast elkaar zien, en als je zorgt dat mensen sterk genoeg zijn om zelf beslissingen te nemen.”

María: “We benadrukken dat het echt om kiezen gaat. We werken daarom ook aan de eigen verantwoordelijkheid van mensen. Fit blijven, bijvoorbeeld, en voldoende discipline aan de dag leggen om je leven vorm te geven. Dat zijn dingen die mensen snel loslaten als ze geen toekomst zien. We laten mensen zien dat ‘geen papieren hebben’ maar een deel is van wie ze zijn.”

Omgaan met hoop en wanhoop

María: “We houden mensen een spiegel voor. Dat is soms heel pijnlijk. Onze methodiek is confronterend, maar dat kan mensen net ook krachtig maken. ’s Middags koken we altijd samen, dat zorgt voor een fijne groepssfeer.”

Sam: “We staan stil bij de last in het leven, bij de dingen die mensen niet kunnen veranderen. Maar tegelijk hebben mensen ook de kracht om met die last om te gaan. We zetten in op die kracht: vaardigheden aanscherpen, je netwerk vergroten, jezelf opkrikken. We bekijken mensen dus niet zozeer als slachtoffers maar vooral als sterke overlevers.”

María: “Omgaan met de hoop van mensen is moeilijk. Bijna al onze deelnemers geloven dat God wel voor hen zal zorgen. Ik ben zelf niet gelovig, maar ik wil hun hoop respecteren, en dus ook hun idee dat God wel op tijd naar hen zal kijken. Maar ik wil ook zeggen: ‘Schatteke, God gaat je geen papieren sturen, hoor. Er is geen postkantoor in de hemel.’ Dat is soms een moeilijk evenwicht.”

Sam: “Ons werk maakt mij ook sterker. Ik begon in deze sector te werken vanuit een groot gevoel van onrechtvaardigheid: het is oneerlijk dat een systeem mensen kapot kan maken. Mensen die met hoop en kracht en goesting naar hier komen. Maar intussen merk ik dat ik vooral heel veel leer van deze mensen. Elke keer opnieuw die vier dagen mogen meemaken, dat is een voorrecht.”

María: “Wat mij al mijn hele leven raakt, is dat mensen zo vaak het slachtoffer worden van hun onwetendheid. Mensen die minder weten of kunnen, worden voortdurend bedrogen. Dat wil ik hen vertellen. Ik wil mensen van wie de trots weggenomen werd, opnieuw trots maken. Ik heb het altijd moeilijk met situaties waarin mensen hun trots verliezen. Je trots mogen behouden is een basisrecht, vind ik. Het recht om niet betutteld te

worden, het recht om niets wijsge-
maakt worden, het recht om geen
nummer te zijn. Soms word ik ra-
zend kwaad op hulpverleners die ie-
mand alleen maar als een nummer
of als een slachtoffer behandelen.
We werken met mensen, hè. Res-
pecteer iedereen dan ook als mens.”

Onzekere toekomst

Sam: “Door de hervorming van de
integratiesector is de toekomst van
het Antwerps integratiecentrum
onduidelijk. In 2014 leggen we de
nadruk op het verankeren van onze
methodiek bij andere organisaties
die werken met mensen zonder
wettig verblijf.”

María: “We weten ook dat wat we
doen, niet helemaal strookt met
een eenzijdige focus op terugkeer.
Onze methodiek is een creatief
antwoord op die focus. We zijn
nogal principieel in ons idee dat dit
project gemaakt is om de blik van
mensen te verruimen, om mensen
zelf keuzes te laten maken en om
hen vervolgens te leren omgaan
met de gevolgen van die keuzes.”

Sam: “Zelfs als het beleid alleen
wil focussen op vrijwillige terug-
keer, zal men toch een methodiek
moeten ontwikkelen die mensen
helpt om hun denken open te
trekken. Je overtuigt mensen niet
zomaar eventjes om vrijwillig te-

rug te keren, dat werkt niet. Dat
werkt alleen maar als je aan men-
sen zegt: dit zijn je alternatieven,
denk daar eens rustig over na, en
kijk dan wat je wilt doen. Onze vi-
sie gaat uit van een grotere verant-
woordelijkheid van mensen zelf,
en dus van een grotere vrijwillig-
heid.”

María: “Ruimte geven om zelf na
te denken, wordt soms omschre-
ven als een ‘softe’ aanpak. Maar
als wij praten met mensen over
terugkeren, is dat behoorlijk con-
fronterend. We doen dat omdat
mensen anders die mogelijkheid
niet genoeg onderzoeken. We gaan
die gesprekken dus niet uit de weg.
Maar met mensen die op het nip-
pertje aan de dood ontsnapt zijn,
praten over vrijwillig terugkeren is
nogal vreemd. Of bijvoorbeeld met
mensen die weglopen omdat hun
kinderen besneden gaan worden.
Wat doen we met hen?”

María: “Op het terrein zie je dingen
vanuit een ander perspectief. Het is
jammer dat de realiteit vaak zwart-
wit wordt voorgesteld, terwijl die
natuurlijk niet zo is. Mensen zeg-
gen dat terugkeren eenvoudig is,
terwijl wij elke dag vaststellen dat
het net erg complex is.”

*Over de methodiek van toekomst-
oriëntatie: www.de8.be > producten
> methodieken*

[Dit boek is online te koop \(klik hier\)](#)

België is een migratieland. Eén op vijf inwoners is van buitenlandse
herkomst, in sommige steden bijna de helft.

We gebruiken meer dan honderd talen.

Hoe gaan we om met die evolutie?

Hoe kunnen we met elkaar samenleven?

Wat zijn de gevolgen voor de arbeidsmarkt?

Wat wordt onze omgangstaal?

Moeten we aandacht hebben voor identiteit?

In *Migratiemaatschappij* kijken 20 experts naar de toekomst.

Vanuit heel verschillende achtergronden bespreken ze de complexe
nieuwe realiteit. Hoe zien ze de samenleving evolueren?

Hoe gaan we er met zijn allen op vooruit?

DE ESSAYS IN DIT BOEK ZIJN VAN VINCENT CORLUY, GERLINDE DOYEN, DIRK GELDOLF, NORAH KARROUCHE,
JORIS MICHIENSEN, NINKE MUSSCHE, JO NOPPE, PASCAL RILLOF EN INA VANDENBERGHE.

INTERVIEWS MET: AHMET ARKAN, MARÍA ARREDONDO, MOHAMED CHAKKAR, OSCAR GONZALEZ, ZEHRA KARADEMIR,
BLERI LLESHI, SAM MAMPAEY, DARIUS MIHAI, ZIRAK QAYOUM, NADINA RAYSA EN PHILIPPE SCHERPEREEL.

ISBN 9789033495571

9 789033 495571

